

בלבוש מלכות כדת וכדין

הזוג בן־צבי באירועי הכתרת המלך ג'ורג' השישי

עדנה עסיס

והן עבור נתינו: האימפריה הבריטית חלשה אז על אזורים נרחבים, שבהם חיו עשרות מיליוני אזרחים מכל הגזעים; באירופה פשטו רוחות לאום קיצוניות תחת הדיקטטורים של ספרד, איטליה וכמובן גרמניה; ובארץ ישראל סערו מאורעות "המרד הערבי".

בני הזוג הגיעו ללונדון כאזרחי הממלכה. רחל ינאית הייתה פעילה ומשפיעה בזכות עצמה, אך את ההזמנה הרשמית קיבלה כבת זוגו של ראש הוועד הלאומי. שניהם ניצלו את שהותם לפעילות אינטנסיבית למען העם היהודי והיישוב בארץ ישראל, השתתפו בכינוסים ובאספות ונפגשו עם מדינאים ועמיתים ואנשי רוח, יהודים ולא יהודים. במסעם הממושך, בחודשים אפריל-יוני 1937, הותירו בירושלים את שני ילדיהם הצעירים, עמרם ועלי. הגלויות ששלחו בני הזוג לילדיהם מעידות על

במהלך מחקר המתנות והחפצים באוסף נשיא המדינה השני, יצחק בן־צבי, נמצאו שלושה אותות לענידה על בגד. בתמונה שאותרה בארכיון יד בן־צבי נראה יצחק בן־צבי עונד אותות אלה על בגדי שרד הדורים, חגור בחרב ובפגיון; בצדו זוגתו, רחל ינאית, לבושה בשמלת ערב לבנה ומהודרת שעל אבזם חגורתה רקום מגן דוד. לבוש זה אינו אופייני לבני הזוג, שנודעו בפשטות מופגנת.

"בנסיבות המיוחדות של טריטוריה זו"

התברר שבחודש מאי 1937 יצאו בני הזוג ללונדון, כנציגי היישוב היהודי בארץ ישראל בהכתרתו של המלך ג'ורג' השישי. זו הייתה שנה לא פשוטה הן עבור הנסיך אלברט, שבמפתיע הפך לג'ורג' השישי לאחר שאחיו ויתר מרצונו על המלוכה,

1937

"ומלך עליהם כמוהו לא קם": המשפחה המלכותית בסיום ההכתרה

תרומה לחפירות: בן-צבי וצפורה זייד בבית שערים (ארכיון יד בן-צבי)

ותמונותיהם, ובהם יצחק בן-צבי והאמיר עבדאללה – אך אין נציג לערביי ארץ ישראל. כתב "דבר" ציין ביום 22.5.1937: "בא כח הישוב [בן-צבי] קיבל את ההזמנה. הערבי שהוזמן קיבל ולא קיבל את ההזמנה. לחץ הפוליטיקאים הערבים הכריחוהו לדחות. לא במעט היה מנותק תפקידו של ג'מאל אל חוסייני, משנה המופתי, השהה עכשיו בלונדון, שנדחק לחגיגות ההכתרה כשאינו מייצג שום ארגון" (יצוג הישוב בחגיגות ההכתרה, כא סיון תרצ"ז).

געגועים לכנת ו'ניתוח עבר הירדן'

ההזמנה הרשמית להכתרה כללה את בנות הזוג. רחל ינאית הייתה אף היא פעילה מאוד, בנפרד מבעלה ועמו. היא פגשה אנשי ציבור בריטים ויהודים, נאמה במפגשים, ביקרה בחוות ובמוסדות, ופגשה עם חברים ומתנגדים. ביומנה היא כתבה על קבלת פנים בבית הלורדים: "בן צבי קם ונסע לבלגיה לכינוס חברים, ואני כאן נשארתי לבקר במוסדות חקלאיים [...] עם יצחק במסיבות היינו קצת מתלוצצים מחליפים דעות, יחד מתהלכים. אך הערב אני פה כה בודדה". רחל המשועממת החלה להסתכל בתמונות שעל הקיר, ואחת מהן צדה את עיניה: "זה האגם אלה העצים [...] ובתמונה קבוצת דיגים בעבודה. ובתוכם – ישו. שקעתי כלי בתמונה [...] חזרתי פתאום אל החוה שלי אל המשק לעבודה. בלבי התעוררו געגועים".

קטעים מן היומן שוכתבו בידיה ופורסמו בעיתון "דבר הפועלת". במאמר "דו שיח פוליטי" היא כתבה על ארוחת הצהריים שערכו היא ובעלה עם סגן שר המושבות פרקינסון ועם הממונה על המזרח הקרוב דאוני, ועם נשותיהם. השיחה הייתה מעין קרב ונסבה על ארץ ישראל, על הגבולות, על חוות הלימוד החקלאית של רחל ינאית בדרום ירושלים, על הקיבוצים ועל החינוך בהם, על העלייה. היא כותבת שנזפה במארחיה בדבר ערביי ארץ ישראל כי "אתם מקלקלים אותם, וכבר אמרתי לך מה עשיתם מהמופתי, נתתם לו כח שהוא מדכא גם את החלק הטוב שבערבים".

יצחק בן-צבי עסק רבות בעתיד התקציב הממשלתי, בעיקר עבור מערכת החינוך וענייני בריאות ורווחה. בפגישותיו עם

שהעסיק את מחשבתם בתוך שלל האירועים: "אנו באניה בלב ים, ומסביבנו מאות אניות עם מגדלים ומשורינים וצללות ולויתנים [...] יהי רצון שנוזה גם אנו לראות בתקומתנו על הים. איבכם אוהבכם יצחק" (21.5.1937).

כבר מחודש ספטמבר 1936 התקבלו בירושלים בקשות ממשרדי הממשלה בלונדון, בדבר שליחת נציגי "פלשתינה-א"י" להכתרה בלונדון. הבריטים הבינו היטב את מורכבות הייצוג של השטח הדו-לאומי: ארצות אחרות בשלטון הכתר יוצגו בידי שני אנשים, אולם "בנסיבות המיוחדות של טריטוריה זו", כך נכתב, אפשר להמליץ שנציגיה יהיו "לא יותר משלושה ג'נטלמנים".

האימפריה הבריטית לבשה חג לקראת ההכתרה, והתרגשות גדולה ניכרה גם בארץ ישראל. על כך יעידו תמונות וסרטונים המציגים תהלוכות ברחבי הארץ ואירועים שנערכו אז במוסדות בריטיים ואף יהודיים. האזרחים הנלהבים וארגוניהם שלחו מכתבים רבים אל בני הזוג המלכותי, באמצעות הנציג העליון בארץ ישראל, וכתבו שירים, מזמורים ותפילות למען המלך והמלכה החדשים. דוד ילין, בתפקידו כיו"ר ועד "למען הזמרה העברית המזרחית", כתב שהאומן עזרא אהרון חיבר המנון ליום ההכתרה, שמותאם למזמור "ה' בעוז ישמח מלך", והוא יושמע ברדיו בלוויית מקהלות ילדים. בבתי הכנסת נערכו תפילות בהנחיית הרבנים הראשיים. הרבנות הראשית ערכה טקס חגיגי בבית הכנסת ישורון: נאמרו פרקי תהלים בצד תפילה לשלום המלך והמלכה, והטקס הסתיים – לאחר "מי שברך" ו"אדון עולם" – בשירת "התקוה וההמנון" (הבריטי).

אך מתוך המכתבים עולים גם קולות מחאה. במכתבים מאת ערביי הארץ נמצאים אמנם שירים וברכות, אך גם מכתב של נציגי הוועד הערבי, המצהירים שהערבים "זוכרים את זכויותיהם וחירותם. הם גם זוכרים את קורבנותיהם היקרים שנהרגו כתוצאה מהמדיניות השגויה [...] הם זוכרים את הכלואים בבתי האסורים ואת התמימים שכל אשמתם היא אהבת ארצם הקדושה והגנתה". במכתב צוינה גם התנגדותם לעלייה של היהודים. ערביי ארץ ישראל, שנמצאו אז במלחמה קשה עם הבריטים, החליטו לא לשלוח נציג לאירועי ההכתרה. במדריך ההכתרה הרשמי נדפסו ביוגרפיות של הנציגים

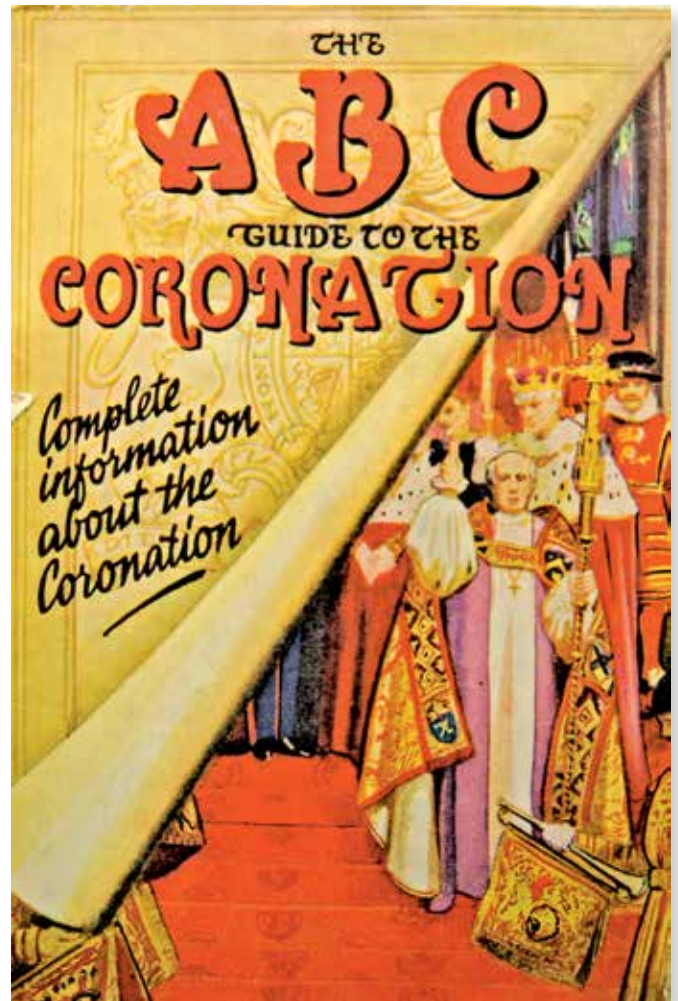
הוד מלכותם המלכה אליזבת'
והמלך ג'ורג' השישי,
"מלכותם" והוד
יצחק רחל ינאית

אנשי הממשל גישו אם נכונות השמועות בעיתונות כי "הוועדה המלכותית" – ועדת פיל, שחקרה את הגורמים לפרוץ המרד הערבי – תמליץ על חלוקת הארץ. בדיווחיו למוסדות בארץ סיפר בדאגה כי בגלל "המצב הבלתי ברור אשר בו נמצאת הארץ לפני הוועדה המלכותית [...] אין יכולת להשיג כסף בסיטי [...] כל עוד לא תצא החלטת הוועדה אין לקוות לכך שישגו כסף ושיסכימו להלוואה".

בפגישה עם מזכיר ועדת פיל, מרטין, אמר בן-צבי על הפרדת עבר הירדן מארץ ישראל כי "מה שעשו ניתוח עם עבר הירדן בשנת 1923, נעשתה שגיאה גדולה. האנגלים נתנו לעבדאללה פרס, בשעה שהזניחו לדרוש ממנו ויתור רשמי ומחלט על טענות הערביות כלפי ארץ ישראל ויתור מזה – אישור והסכמה לקיום הבית הלאומי במערב הארץ". בפגישתו עם הלורד גיימס רוטשילד, "הבאתי לו עובדות המוכיחות על הצורך להתחיל בפעולה אינטנסיבית להגביר ההתישבות [...] עורר את שאלת ה'חלוקה'. התנגד לזה מטעמים מיוחדים (שמא יכשלו היהודים בהתנהגותם עם הערבים). זוהי ה'אידיאה' של בנטביץ שבה נדבקו רבים מהיהודים מסוג זה". נורמן בנטוויץ', בן למשפחה יהודית ציונית נודעת בבריטניה, היה בשנות ה-20 המזכיר המשפטי של ממשלת המנדט בפלשתינה-א"י.

כוחו של זר פרחים

בגנזך המדינה שמורים גלויות ומכתבים אישיים של בני הזוג מהימים ההם, בהם גם לילדיהם. יומנו וכתביו של בן-צבי מלמדים על אירועי הכתרה ועל מפגשיו עם אנשי ממשל

"המדריך להכתרה", שנשמר באוסף בן-צבי (ארכיון המדינה)

נפגש עם סיר רוברט מונד (אחיו של לורד מלצ'ט), שאמנם לא תמך בציונות, אבל "טרחתי עליו שעות שתיים, עד שסוף סוף הצלחתי להשיג ממנו תרומה של 350 לא"י [...] לחפירות ארכיאולוגיות בשיך אבריק" [בית שערים].

מסכת יומא בכנסיית וסטמינסטר

עניין חשוב כמעט שנזנח: נראה שבני הזוג יצאו לדרכם הארוכה ללונדון עם חלק אחד בלבד מתשורת היישוב העברי למלך ולמלכה. בן-צבי כתב לירושלים כי "אי אפשר להגיש את האלבום בלי ספר התורה והמגילה". במכתב אחר ביקש: "אם עד היום הזה לא שלחתם את סה"ת [ספר התורה] ואת המגילה – אל תשלחו אותם עד שובי בכדי שאוכל לחתום על המגלה; ופה אסדר עם המשרד שמסירת המתנה תעשה על ידי המשרד". בגנזך המדינה נשמרו ההזמנות לאירועי חגיגות ההכתרה ופרטי קבלות הפנים, וגם הספר *ABC Guide to the Coronation* – המדריך הרשמי להכתרה. בספר זה מוסברים שלבי תהליך ההכתרה, כדי שהאורחים יוכלו להתכונן כראוי לאירוע. ביומנו כתב בן-צבי רשמים מהיום החגיגי והמעייף:

יום רביעי, ב' סיון 12.5.1937 הזכיר את יום הכיפורים. כשתים עשרה שעות הקדשנו לטכס ההכתרה: משש בבוקר עד שש בערב, ובמשך הזמן הזה צמנו, לא אכלנו ולא שתינו. צמנו לא משום איסור כרת, חלילה, אלא פשוט מפני שב"וסטמינסטר אבי" לא הוכנה שום צדה, וצרת רבים היא כידוע חצי נחמה [...]

בשעה שש בדיוק באה כבר העגלה מטעם הממשלה לקחת אותנו [...] למטה מאתנו ג'יימס רוטשילד ואשתו, ועל ידם באי כח הפועלים והאגודות המקצועיות. אלה ניכרו בבגדיהם הפשוטים כי הם היו היחידים אשר הורשה להם לבוא בבגדים פשוטים ולא דוקא בבגדי שרד [...] מחזה ההכתרה היה כל כך נהדר עד שלא יכלנו להסתלק מהרגש שיש כאן לפנינו חיקוי נעלה של העבודה בבית המקדש שלנו [...] כל פעם נתלתה בפני אילוסטרציה למסכת יומא ולהלכות מלכים של הרמב"ם [...] העיקר שכחתי: זה הוא כסאו של אדוארד עם אבן יעקב השקועה בו, ושכולם מאמינים שזוהי האבן מבית אל אשר ישן יעקב אבינו עליה בזמן ברחו בפני אחיו.

עיתון הפועלים העברי השתתף בצערם של נציגי היישוב בלונדון: "מי שמכיר את רחל ויצחק בן צבי וראו אותם דחוקים לתוך מדיהם הרשמיים, נחפזים ממסיבה חגיגית מפוארת אחת לשנייה, לא יכול היה שלא להרגיש גם בסבל הכרוך ברשמיות כבדה זו, המטילה על נציגי פועלים יהודים גם את החובה ללבוש בעת הצורך מדי חצר מפוארים, לחגור חרב על הירך ולשחק תפקיד בטקס חצר המלכות הבריטי" (דבר, 22.5.1937). התמונות מלונדון מעידות על סבלם של בני הזוג בבגדי השרד, אך גם מוכיחות כי יצחק בן-צבי ורחל ינאית לא החמיצו את ההזדמנות להפגנת לאומיותם הגאה:

באנו לשם 'בלבוש מלכות' כדת וכדין [...] בבגדים המזכירים את מלבושי האבירים מימי הביניים וחרב בכלל זה [...] זכות מיוחדת ניתנה לגברות לבחור את הצבע והגון, ואשתי השתמשה בזכות זו וחרגה על שמלתה הלבנה אזור תכלת עם כתובת עברית משובצת באותיות 'ארץ ישראל' ומגן דוד באמצע.

יצחק בן-צבי עם זר "יהודי פלשתינה" (ארכיון יד בן-צבי)

וחברים וכן על נוכחותו באסיפות שונות. בין שעות העבודה הרבות בשליחות העם והיישוב, פגש חוקרים שעסקו בתחומי ההיסטוריה היהודית, שכה קרובים היו ללבו. אירוע שהפתיע בהשפעתו הציבורית היה הנחת זר על מצבת החייל האלמוני בלונדון:

באי כוח שישים ארצות עברו בסך ואני בנייהם והנחתי את הזר עם הכתובת העברית. בשביל הפגנה זו בלבד כדאי היה לבוא ללונדון. אלפי אנגלים היו נוכחים, וכל אחד נגש ועמד על יד הזר שלנו והשתומם: *Jews of Palestine* כמה זה מעניין! ומה היא הלשון בו נכתבו הכתובת השנייה, כן? האומנם זוהי לשון הבייבל [התנ"ך]? [...] במשך 10 ימים ניהלתי מו"מ להדפיס גם כתובת עברית על הזר שהנחתי בשם א"י, והובטח לי הדבר, אולם ברגע האחרון כשנודע לי שלא נעשה הדבר הוספתי במו ידי כתובת עברית: בשם היישוב העברי בא"י. זו הייתה הכתובת היחידה בשפה לא אנגלית. אלפי אנשים נוהרים לשם עד היום ונתקלים בכתובת העברית המוזרה להם, ומקבלים הסברים על כך מפי יהודי לונדון.

בשהותו בבריטניה בן-צבי מצא זמן לקדם את ענייניו המחקריים ולדאוג ביבליופיליות לאומיות. הוא פגש את ההיסטוריון גאסטר, שאת רוב ספרייתו מכר למוזיאון הבריטי, ותהה אם יש מי שיגאל אותה וירצה לרוכשה עבור הספרייה הלאומית. בחדר העבודה של נחום סוקולוב המנוח ראה את המילון הגדול בספרייתו הענקית, והחליט כי חובה על ההסתדרות הציונית למצוא פתרון להשלמת המילון. בבית ססיל רות, יו"ר החברה הגאוגרפית היהודית ולימים מגדולי ההיסטוריונים באנגליה, שם לב לאוסף כתבי היד. בבית רדינג